

Om å skape arbeidsplasser – teori og praksis*

Moderne sosialøkonomi gir flere, tildels motstridende, svar på årsakene til arbeidsløshet, og foreskriver dermed ulike typer økonomisk-politiske tiltak for å møte problemene. Med teoriens sjargong kan det skiller mellom klassisk, keynesiansk, strukturell og «naturlig» arbeidsløshet. Forfatteren påpeker at det nå er på tide å sette større krefter inn på empiriske undersøkelser for å fastslå typene av eksisterende ledighet.

I praksis har tiltak mot arbeidsløshet tatt form av konkrete utbyggingsplaner, som spesifiserer behov for arbeidsplasser samt de næringer der sysselsettingsveksten skal komme. Resultatene har oftest blitt svært

forskjellig fra det planene gikk ut på. Forfatteren gjennomgår to eksempler på dette, «En norsk 3-årsplan» fra DNA i 1933 samt Langtidsprogrammene etter krigen. Konklusjonen som trekkes er at sysselsettingsveksten oftest har kommet der den ikke var ventet, m.a.o. at «tiltaks politikken» har vært fåfengt. Tvertimot bør det gjøres bruk av et eller flere av de generelle virkemidler som teorien anviser. Forfatteren hevder at ny-klassiske og monetaristiske ideer har vist seg ikke å fungere mot arbeidsløshetsproblemer i Vest-Europa, og antyder at Keynes kanskje fremdeles har noe å si oss.

«The subject of economics, especially macroeconomics, is currently in a state of disarray and controversy to a degree that the profession has not witnessed for a long time.» (Martin Weizman, i forordet til sin bok «The Share Economy», 1984.)

AV
ODD AUKRUST

I. Faglig uenighet om årsaker og botemidler

Teoretisk sosialøkonomi, slik den doseres ved universiteter og høyskoler i dag, gir et forstemmende inntrykk av dyptgripende faglig uenighet. Særlig gjelder dette makroteorien. Her er forholdet det at den økonomiske vitenskap simpelthen ikke har noe alment godtatt svar å gi på det aller viktigste spørsmål som politikerne i dag har å stille til økonomene: Hva skal vi gjøre for å overvinne massearbeidsløsheten i verden?

Jeg gjør ikke krav på å ha oversikt over den teoretiske litteratur fra de siste 15–20 år. Men jeg har merket meg at det fra teoretisk hold blir gitt minst fire forskjellige råd om hvordan arbeidsløsheten skal bekjempes. Grunnen er at det innenfor makroøkonomisk teori eksisterer ulike tankeretninger eller «skoler» som har ulike oppfatninger av arbeidsløshetens årsaker og som følgelig kommer med motstridende forslag til botemidler:

a. *Nyklassikerne* (som vel er den dominerende tankeretning ved universitetene i dag, særlig i Nord-Amerika) arbeider i en modellverden hvor arbeidsløshet simpelthen ikke kan bestå som varig fenomen. I nyklassiskernes modeller vil markedskrefter (etterspørsel og tilbud) før eller senere etablere et reallønnsnivå som er slik at det til disse lønninger vil være arbeid å finne for alle som ønsker det. Dersom arbeidsløshet likevel skulle forekomme, kan det bare skyldes at markedskreftene ikke får virke som de skal; årsaken må være stivheter i arbeidsmarkedet som gjør at reallønnsnivå-

et blir liggende over det nivå hvor markedet klareres. Det vil si: Arbeidsløsheten skyldes at arbeidskraften er for dyr («klassisk arbeidsløshet»), og anbefalingen til politikerne blir: «Senk reallønnen».

- b. *Ny-Keynesianerne* holder fast ved det som var grunnidéen hos J. M. Keynes i 1930-årene, nemlig at en økonomi – overlatt til seg selv – ikke automatisk vil tendere mot en likevekts situasjon med full sysselsetting. Det er fullt tenkelig at totalletterspørselen etter varer og tjenester stabiliserer seg på et nivå som er for lavt til å sikre avsetning for alt som samfunnet kan produsere når alle hjul går for fullt. Resultatet må da uvegerlig bli avsetningsproblemer, unyttet kapasitet og arbeidsløshet. Dette var situasjonen i 1930-årene, og dette er situasjonen i dag. Arbeidsløsheten skyldes etter ny-Keynesianernes oppfatning at etterspørselen er for lav, og botemidlet blir etterspørselsstimulering.
- c. En tredje skole ser dagens arbeidsløshet hovedsakelig som *strukturarbeidsløshet*, dvs. som et utslag av mistilpasning på arbeidsmarkedet. Synet er at strukturen i nærings- og arbeidslivet stadig er i forandring. Vi kan derfor ha mangel på arbeidskraft i visse delmarkeder og samtidig overskudd på arbeidskraft – dvs. arbeidsløshet – i andre, selv om arbeidsmarkedet totalt sett er i balanse. Mot slik «strukturarbeidsløshet» hjelper hverken lavere lønnsnivå eller stimulering av det alminnelige etterspørselsnivå. Det eneste som kan hjelpe, er å få arbeidsmarkedet til å funksjonere bedre. Botemidlet blir «tilbudssidetiltak»: Omskolering og andre arbeidsmarkedstiltak for å gjøre arbeidskraften mer bevegelig, fleksible reallønninger for å trekke arbeidskraften dit den trenges.
- d. *Monetaristene* oppfatter, som nyklassikerne, sysselsettingen – og dermed arbeidsløsheten – som i hovedsak bestemt av de realøkonomiske krefter i økonomien. I ethvert samfunn eksisterer det ifølge monetaristene

---

* Forelesning ved utnevning til æresdoktor ved Norges Handelshøyskole, september 1986.

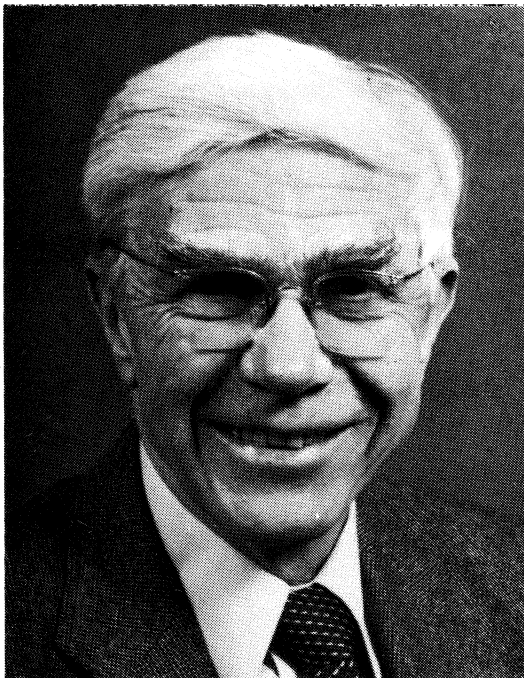
et «naturlig arbeidsløshetsnivå», definert som den friksjons- og strukturarbeidsløshet som systemet genererer ved en stabil inflasjonstakt. Det lar seg gjøre ved etterspørselsstimulerende tiltak å holde den faktiske arbeidsløshet under den naturlige, slik ny-Keynesianerne hevder. Men bare for en kortere tid, og resultatet vil uvegerlig bli aksellererende inflasjon. Etter monetaristenes syn blir derfor holdningen til arbeidsløshetsproblemet denne: Prøv med tilbudsidetiltak for å bringe det «naturlige arbeidsløshetsnivå» ned, men hold ellers fingrene av fate!

Dette korte riss av tilstanden innenfor makroøkonomisk teori kan friste til mange kommentarer.

- a. En observasjon er at det er til liten hjelp for politikerne å få vite at dersom arbeidsløsheten er «klassisk», må de få reallønnsnivået ned (f.eks. ved å føre en stram økonomisk politikk); er arbeidsløsheten «Keynesiansk», må de øke etterspørselen ved å føre en ekspansiv økonomisk politikk; og er arbeidsløsheten «naturlig», bør de helst ikke foreta seg noe i det hele tatt.
- b. Videre: Dersom teoretiske modeller virkelig gir som resultat at valg av botemiddel må avhenge av hva slags arbeidsløshet vi har å gjøre med, er det ikke da snart på tide at universitetsøkonomene (eller i hvert fall noen av dem) forlater sine teoretiske studier til fordel for empiriske undersøkelser med det mål å fastslå om den arbeidsløshet verden står overfor er av det ene eller det annet slag?

II. Teori og praksis

Jeg skal ikke forfølge dette synspunktet videre. Heller ikke skal jeg forsøke å skifte sol og vind mellom de ulike teoretiske skoler, selv om jeg nok har min personlige mening om hvilke teorier som beskriver virkelighetens verden best. I stedet skal jeg feste oppmerksomheten ved en påfallende forskjell ved den måten som arbeids-

Odd Aukrust er cand. oecon. fra 1941 og dr. phil. fra 1956. Siden 1946 har han med korte avbrudd arbeidet i Statistisk Sentralbyrå inntil han i 1984 gikk av med pensjon fra sin stilling som forskningsdirektør. Han er nå professor II ved Siviløkonomutdanningen i Bodø.

løshetsproblemet angripes på i økonomisk teori og i politisk praksis.

Legg merke til at *de økonomiske teorier*, ulike som de er, har til felles at de alltid anbefaler *generelle* virkemidler:

- senke reallønnen («inntektspolitikk»),
- «tilbudssidepolitikk» for å få markedsøkonomien til å virke,
- etterspørselsstimulering.

Tankegangen er alltid: «Før en riktig politikk, så vil markedet ordne med arbeidsplasser for alle – og «riktige» arbeidsplasser.»

Når *politikkerne* møter arbeidsløshetsproblemet, er de opptatt av «å sette noe i gang».

- a. I lokalpolitikken møter vi lokale tiltaksnemnder og Distriktenes utbyggingsfond som forsøker å «skape nye arbeidsplasser» ved å støtte etablering av nye bedrifter. I praksis har det lett for å bli «mer av slike bedrifter som vi har mange av fra før», uten hensyn til markeder og lønnsomhet. Flere jordbruk, flere fiskeforedlingsanlegg, flere hoteller – ofte slik at et nytt hotell i Gudbrandsdalen river grunnlaget vekk fra et annet hotell i Valdres.
- b. I rikspolitikken, gjerne foran et forestående valg, møter vi landsomfattende utbyggingsplaner. Slike planer starter oftest med et forsøk på å anslå «behovet for nye arbeidsplasser» i en kommende periode. Så fortsetter de med programmer for hvilke næringer som skal skaffe disse arbeidsplassene. Men fantasien er begrenset. Resultatet har lett for å bli, som vi skal se, en overvurdering av sysselsettingsmulighetene innenfor de tradisjonelle vareproduserende næringer og en tilsvarende undervurdering av mulighetene innenfor de tjenesteytende. Jeg skal gi to eksempler.

III. Eksempel 1: «En norsk 3-årsplan. DNA 1933 (Colbjørnsen og Sømme)

Mitt første eksempel er hentet omtrent fra den tiden da Norges Handelshøyskole ble startet. Det gjelder Colbjørnsen og Sømme's «En norsk 3-årsplan» fra 1933, en plan som riktignok stod for forfatterens regning, men som ble utgitt på Det norske arbeiderpartis forlag. Planen skulle gjelde for 3-årsperioden 1935–1937 og kom til å spille en betydelig rolle både i valgkampen i 1933 og i Arbeiderpartiets tenkning i årene etterpå.

Som alle fornuftige planer av dette slag tok også denne utgangspunkt i et anslag over behovet for nye arbeidsplasser i 3-årsperioden. Dette behov ble satt til 150 000 (beregnet som summen av en eksisterende arbeidsløshet på 135 000 personer i årsgjennomsnitt og en beregnet tilvekst på 15 000 arbeidssøkende personer i løpet av 3-årsperioden (s 9–11).¹⁾

De 150 000 nye arbeidsplasser skulle skaffes til veie på følgende måte:

1) Offentlige sysselsettingstiltak	80 000
2) «Multiplikatoreffekter»	40 000
3) Redusert arbeidstid	30 000
	150 000

¹⁾ Anslaget ble gitt under inntrykket av 1930-årenes meget lave fødselstall. Det kan tjene som en påminnelse om befolkningsprognosers skrøpelighet å lese: «Hvis ikke mer harmoniske samfunnsforhold på ny vil få fødselstallet til å stige, vil folketallet i Norge nå sitt maksimum med vel 3 millioner innbyggere omkring 1950–55. Derefter vil folketallet synke nokså raskt.» (S. 10)

Legg merke til hvor moderne strategien virker. Forslag om å redusere arbeidstiden for å skaffe arbeid til flere, er velkjent fra de senere års europeiske debatt. Det mest bemerkelsesverdige er likevel at forfatterne gjør bruk av et resonnement som nettopp i 1930-årene var i ferd med å bli kjent som «multiplikator-teori»:

«Når vi skaffer direkte arbeide til én mann, regner mange at én mann til får arbeide – først og fremst gjennom den økede kjøpekraft som skapes og forplanter seg med avtagende styrke gjennom mange ledd i omsetnings- og produksjonsprosessen. For å være helt på den sikre side, vil vi bare regne med at 3 mann satt i direkte arbeide skaffer arbeide til 2 nye mann. Dette gjelder industrireisingen og anleggsdriften. For jordbruket er det mindre. Som gjennomsnitt har vi derfor regnet at 2 mann skaffer arbeide til 1 ny ad indirekte vei.» (S. 11)

Før forfatterne går i gang med å omsette sin strategi til en konkret handlingsplan, gjør de rede for visse *forutsetninger* som de mener planen må akseptere som utgangspunkt. Tre av dem er verdt å referere:

- a. Økt eksport av produkter fra fiskeri, eksportindustri, skipsfart og hvalfangst vil være umulig på grunn av dårlige tider ute. Den økte produksjon som planen forutsetter, må derfor baseres på *norske ressurser* for det *norske markedet*, eventuelt ved å fortrenge import (s. 21). (Det antydes dog at økt produksjon av elektrisk kraft for eksport er et spørsmål som «må vies den største oppmerksomhet» (s. 80).)
- b. I hjemmenæringene vil avsetning ikke være noe problem. Det heter beroligende «... hjemmemarkedet (kan) ta imot praktisk talt næsten ubegrensede mengder av de fleste varer for mange år fremover» (s. 11). Dette følger av at produksjon skaper inntekt (forfatterne er tydeligvis ikke ukjente med Say's lov!).
- c. Offentlig finansiering av programmet vil være mulig og fullt forsvarlig. Vi aner Colbjørnsens nære kontakt med Ragnar Frisch når vi leser:

«Den hvis hele tankegang beveger seg i den gamle profitt- og pengeøkonomi vil til å begynne med kanskje ha vanskelig for å forstå dette, bl.a. på grunn av de læresetninger om finanser, budgetter og penge- og kredittvesen, som ennå doseres som «videnskap» av de fleste gammeldagse sosialøkonomer. I den senere tid er det dog inntrådt et omslag blandt universitetsøkonomene, som nu også ut fra statsfinansielle synspunkter kan bevise at *nasjonen som helhet har råd til å arbeide*.» (S. 99)

Planen forutsatte altså 80 000 nye arbeidsplasser skaffet til veie ved offentlige tiltak. Hvor skulle de nye arbeidsplasser skapes?

a. *Jordbruket (35 000)*

Jordbruket måtte klare det meste. Planen forutsatte en sterk opptrapping av nydyrkings- og bureisingsaktiviteten. Ved utvidelser av eldre bruk og reising av nye skulle tallet på eneyrkebruk økes fra 146 000 til 160 000.

«Vi må lage omkring 2 400 nye bruk hvert år og dyrke opp på gamle og nye bruk i alt omkring 320 000 dekar» (s. 39).

Dette representerer en 4-dobling i forhold til tidligere år og ville kreve en årlig merinnsats på 35 000 årsverk (dette var før vi fikk bulldozeren og traktoren).

Ville det være marked for den svære produksjonsøkning som måtte bli resultatet? Forfatterne svarer beroligende at det skal nok gå:

«Produksjonen stiger naturligvis sterkt når jordbruksarealet utvides med 5 pct. om året istedenfor med 1 pct. som nu. Men ved regulert omsetning behøver denne veldige produksjonsøkning ikke å skape noget avsetningsproblem. Vi kan få solgt hele økningen i planteproduksjonen på hjemmemarkedet ved å innskrenke unødvendig import» (s. 46–47).

Produksjonsmålsettingen i dagens jordbrukspolitik har tydeligvis lange aner!

b. *«Samfunnsmessig industrireising» (25 000)*

Planen inneholdt et detaljert program for statlig industrireising. I industrikapitlet heter det innledningsvis:

«Efter planens hovedlinje og grunntanke må det aller vesentligste av den økede industriproduksjon, på samme måte som den utvidede jordbruksproduksjon, foregå for avsetning på det innenlandske marked» (s. 58).

De dårlige tider ville jo etter forutsetningene hindre økt eksport, men på hjemmemarkedet så planen ingen problemer. Det heter kort og enkelt:

«Industriens avsetningsvilkår (på det utvidede hjemmemarked) vil ikke volde større vanskeligheter» (s. 60).

I industriprogrammet inngikk en 4-dobling av skipsbyggingsindustrien, delvis i statens regi, og dessuten reising av bl.a.:

- «Norges jern- og stålverker»
- «Norges landbruksmaskinfabrikk»
- «Norges metallverk» (foredlingsverk for metaller)
- «Norges landbruksmaskinfabrikk»
- «Norges tekstilverker» (bl.a. kunstsilkefabrikk)

Ellers lanseres det tanker om et interskandinavisk samarbeid om fremstilling av automobiler, traktorer og fly; og om et samarbeid med Norges Bank om innenlandsk produksjon av gull på Finnmarksvidda. (Er det behovet for seddeldekningsgull som har inspirert forslaget?)

c. *Utbygging av «Landets nasjonale utstyr» (20 000)*

Under dette samlebegrepet lanserte planen en rekke prosjekter hvorav de største og viktigste virker velkjente også i dag:

- Fullføring og elektrifisering av Sørlands- og Nordlandsbanen
- Riksvei gjennom Nord-Norge
- Telefonutbygging

Planen nevner videre en rekke aktuelle utbyggingsoppgaver i stat og kommuner. Som eksempler på kommunale oppgaver nevnes «... badeanstalter, biblioteker, sportsplasser, sykehus o.s.v.» (s. 88) (merk rekkefølgen!).

For å gjennomføre programmet ville det bli nødvendig å øke statsbudsjettets utgiftsside med ca. 30 prosent, fra

370 mill. kr. til 480 mill. kr. Økningen ble forutsatt dekket slik:

Renteskatt	30 mill. kr.
Økt arveavgift	20 mill. kr.
Nye arveavgifter	10 mill. kr.
«Automatikk» og besparelser	50 mill. kr.
	I alt 110 mill. kr.

Forfatterne har beroligende ord å si om planens konsekvenser for inflasjon, konkurranseevne og valutaproblemer.

a. Om valutaproblemer

Råvarene til den nye produksjon skal være norske og vil ikke kreve import. Importbehovet ved investeringene vil være beskjedent. Veibygging og bureising krever lite import, og behovet ved industrireising er heller ikke skremmende. Det heter om dette:

«Det må naturligvis kjøpes spesialmaskiner og patenter, en del utenlandske konsulenter og spesialister skal lønnes osv. Men vi tror likevel vi er på den sikre side når vi setter importbehovet til omkring 20 pct. av det den samfunnsmessige industrireising kommer til å koste» (s. 66).

Mange vil nok i dag finne at en importkvote for investeringene på 0,2 virker noe lav. Verré er det at forfatterne regner med en importkvote for det private konsum på null; såvidt jeg kan skjønne, overser de helt den importøkning som ville bli følgen av flere folk i arbeid og et høyere inntektsnivå.

b. Om inflasjon og konkurranseevne

Flere steder i 3-årsplanen peker forfatterne på at programmet kan føre til prisstigning:

«En meget svak stigning er dog ikke utelukket i forbindelse med gjennomførelsen av utvidelsesprogrammet i treårsperioden» (s. 23).

«Den mindre stigning i vareprisene som muligvis kan inntreffe, vil i virkeligheten ikke være noget annet enn den langsomme prisstigning som i alminnelighet ledsager et økonomisk opsving» (s. 102).

Noen egentlig inflasjonsfare representerte således planen ikke.

c. Om konkurranseevnen

Om konkurranseevnen ikke var truet fra prissiden, mente forfatterne at den nok kunne bli truet fra en annen kant. De gjennomfører et resonnement som gir assosiasjoner til «den skandinaviske inflasjonsmodellen»: Økt levestandard medfører økte fortjenester i de skjermede næringer og økte lønninger som gir svekket konkurranseevne i de konkurranseutsatte næringer. Det kan kreve mottiltak:

«Dette må vi møte ved å foreta en viss *inntektsutjevning* mellom særlig rammede eksportindustrier og gunstig stillede hjemmeindustrier» (s. 75).

IV. Eksempel 2: Langtidsprogrammene 1948–1981

Det første langtidsprogram etter krigen (1949–1952) ble laget på et tidspunkt da Norge ikke var truet av arbeidsløshet. Oppgaven i de første etterkrigsår var tvert om å skaffe arbeidskraft nok til de mange oppgaver som ventet. Problemstillingen i programmet ble dermed å anslå merbehovet for arbeidskraft og å sammenholde behovet med den ventede økning i arbeidsstyrken (anslått til knapt 10 000 personer). Vi kan stille sammen programmets tall for antatt merbehov for arbeidskraft (målt i personer) og den faktiske utvikling i programperioden (målt i årsverk) på følgende måte (tabell 1):

Tabell 1. Sysselsettingsutvikling 1948–1952.

	Antatt merbehov	Faktisk utvikling
Jordbruk, skogbruk, fiske	20 000	- 47 000
Bergverk, industri	19 000	20 000
Bygge- og anleggsvirksomhet	16 500	8 000
Samferdsel	14 500	15 000
Annet	0	+ 42 000
	70 000	38 000

Tallene tjener planleggerne til liten ære. Vi merker oss:

- (i) Programmet forutså ikke den sterke økning i sysselsettingen som ble resultatet av økt yrkeshyppighet, særlig blant kvinner.
- (ii) Programmet bommet kraftig på utviklingen innenfor vareproduksjon (primærnæringer, bygg og anlegg) og sjøfart.
- (iii) Programmet overså fullstendig den sysselsettings-eksplosjon som var på gang innenfor de tjenesteytende næringer.

Langtidsprogrammene for senere år (1954–1981) ble mer realistiske etter hvert. Men det var stadig en tendens til at den totale tilgang på arbeidskraft (økt yrkesdeltakelse) ble undervurdert, samtidig som arbeidskraftbehovet i de vareproduserende næringer ble overvurdert og sysselsettingsmulighetene i de tjenesteytende næringer konsekvens undervurdert. Det er vanskelig å dokumentere disse inntrykk med tall, fordi sysselsettingsanslagene i de enkelte langtidsprogrammer ikke alltid har vært like detaljerte og presise: Bare for tre næringer har vi rimelig mulighet for å stille langtidsprogrammernes anslag for sysselsettingsveksten i sum for årene 1949–1981 opp mot den faktiske utvikling i samme periode. Det gir følgende bilde (tabell 2):

Tabell 2. Sysselsettingsvekst 1948–1981 (årsverk)

	Planlagt	Faktisk
Industri og bergverk	ca. 105 000	31 000
Bygge- og anleggsvirksomhet	» 60 000	33 000
Sjøfart	» 35 000	2 000

For primærnæringene kan ikke tilsvarende sammenlikninger gjøres med særlig nøyaktighet, fordi langtidsprogrammene ikke alltid inneholdt tallfestede anslag (kanskje av politisk-taktiske grunner?). Litt grovt kan vi

likevel si at langtidsprogrammene neppe forutså mer enn omkring halvparten av den samlede sysselsetningsnedgang (på 318 000 årsverk) i primærnæringene mellom 1948 og 1981.

Etter hvert som tiden gikk, fikk langtidsprogrammene mer og mer øynene op for at det var i de tjenesteytende næringer at de nye sysselsetningsmuligheter lå. Det gjorde programmene gradvis mer realistiske. Det er likevel ingen tvil om at utviklingen mot «tjenestesamfunnet» har gått langt raskere enn politikerne noen gang har maktet å forutse. Et eksempel: Langtidsprogrammet for 1970–73 gjorde et forsøk på å trekke opp sysselsetningsmulighetene fram mot år 1990. Her ble *tendensen* bedømt riktig, men farten i utviklingen fram mot tjenestesamfunnet ble undervurdert nok en gang: Ifølge planen ville sysselsettingen i vareproduksjon som andel av samlet sysselsetting gå ned fra 46 prosent i 1970 til 36,6 prosent i 1990. Vi kan i ettertid fastslå at tallet 36,6 prosent ble passert allerede i 1983.

V. Den faktiske utvikling

Etter dette tilbakeblikket på politikernes utbyggingsprogrammer og sysselsetningsplaner kan det være rimelig å runde av med noen ord om hvordan sysselsettingen faktisk har utviklet seg gjennom de siste 50 år. Tabell 3 viser de langsiktige utviklingslinjer.

Tabell 3. Sysselsetningsutvikling 1930–1980. 1000 årsverk

	1930	1950	1960	1970	1980	Endring 1950–1980
Vareproduksjon	732	918	735	716	674	-244
Tjenesteyting	465	646	666	831	1 041	+495

Vi merker oss:

- (i) Tallet på sysselsatte i vareproduksjon kulminerte ca. 1950 og har senere gått tilbake. Siden omkring 1965 har det vært flere nordmenn sysselsatt i tjenesteyting enn i vareproduksjon.
- (ii) Vi vet at tilbakegangen i vareproduksjon særlig har rammet primærnæringene. Her har omveltningene vært enorme: I 1937 var det like mange personer sysselsatt i primærnæringene som i alle tjenesteytende næringer til sammen; i dag har forholdstallet sunket til 1:8!

Det er særlig i årene etter 1950 at utviklingen har skutt fart. To trekk springer særlig i øynene:

- a. Sysselsetningsveksten i tjenesteytende næringer har vært eksplosiv. Hvem kunne på forhånd ha tenkt seg 495 000 nye årsverk i tjenesteytende virksomhet mellom 1950 og 1980? Veksten har fordelt seg på mange virksomhetsområder. Mellom 1950 og 1970 vokste varehandel og offentlig administrasjon sterkt. Samtidig har vi i hele perioden hatt litt av en sysselsettingseksplasjon i undervisning, helse- og sosialvesen (tabell 4):

Tabell 4. Årsverk i tjenesteyting. Prosent av samlet sysselsetting

	1950	1970	1980
Varehandel	9½	13½	13½
Undervisning, helse- og sosialvesen	5	11½	18½
Offentlig administrasjon	4	6½	7
Sum ovenstående	18½	31½	37
Annen tjenesteyting	21½	21	22½
Tjenesteyting i alt	40	52½	59½

- b. Like overraskende sterk som sysselsetningsveksten har vært i de tjenesteytende næringer, like svak har den vært i industri og bergverk. I disse næringer var sysselsetningsveksten mellom 1950 og 1980 bare 24 000 årsverk. Etter 1973 har industrien endog avgitt arbeidskraft. Forklaringen på dette ligger selvsagt hovedsakelig i det forhold at Norge har blitt en oljenasjon. Tilbakegangen i sysselsetting har særlig gått utover noen få «kriserammede» industrigrøner (tabell 5):

Tabell 5. Sysselsetting i industrien. 1 000 årsverk

	1974	1983	Tilbakegang
Produksjon av:			
Tekstil, skotøy	29,7	16,8	12,9
Treforedlingsprodukter	21,6	15,3	6,3
Jern, stål, ferrolegeringer	15,6	11,0	4,6
Skip og båter	43,6	29,7	13,9
«Kriserammet industri»	110,5	72,8	37,7
Annen industri	283,7	266,0	17,7
All industri	394,2	338,8	55,4

VI. Har vi noe å lære?

Etter denne gjennomgangen av 50 års erfaringer er det hos meg ett hovedinntrykk som sitter igjen: De nye arbeidsplasser har kommet der hvor vi ikke ventet det – på *tross av politikken* snarere enn *som følge av den*.

Kanskje er det også noen andre lærdommer å hente:

- (i) Primærnæringene og industrien gir ingen muligheter for sysselsetningsvekst; i fremtiden, som hittil, vil de nye arbeidsplasser måtte komme innenfor tjenesteyting.
- (ii) Arbeidsplasser i tjenesteyting «skapes ikke» ved arbeidsmarkedstiltak.
- (iii) Vil vi løse arbeidsløshetsproblemet i verden, må vi gjøre bruk av ett eller flere av de generelle virkemidler som økonomisk teori anviser:
  - «Tilbudssidepolitikk» (arbeidsmarkedstiltak o.l.) mot strukturell ledighet
  - Lønnspolitikk mot «klassisk» ledighet
  - Etterspørselsstimulering mot Keynesiansk ledighet

Dermed er vi tilbake til utgangspunktet: Uenigheten blant teoretikerne om arbeidsløshetens årsaker og om hvilken medisin som vil være den rette. Vi vet at de

toneangivende land i Vest-Europa nå i mer enn 10 år har basert sin økonomiske politikk på ny-klassiske og monetaristiske ideer. Den dominerende oppgaven har vært å bryte lønnsinflasjonen for – som det heter – å legge et grunnlag for full sysselsetting og vekst på sikt. Midlet har vært en stram etterspørselsregulering, i noen land supplert med tilbudssidetiltak av ulike slag. Resultatet er ikke oppmuntrende: Arbeidsløsheten i Vest-Europa har steget år for år og er nå over 11 prosent. Hva så? Skal vi fortsette med mer av det samme? Eller skal vi erkjenne at Keynes kanskje har noe å si oss også i dag – at etterspørselsstimulering må til for å snu utviklingen til det bedre?

LANDSORGANISASJONEN I NORGE SØKER

SOSIAL- ØKONOM

Ved LOs økonomiske avdeling er det ledig stilling for en sosialøkonom.

Arbeidsområdet omfatter variert saksbehandling, analyser og utredninger om den økonomiske utvikling. Lønns-, pris- og inntektsforhold og situasjonen på arbeidsmarkedet.

Praksis fra tilsvarende arbeid og noe kjennskap til bruk av EDB-baserte datasystemer er en fordel, men ingen betingelse.

Stillingen lønnes i l.tr. 24–26/28 etter Statens lønnsplan.

Nærmere informasjon om stillingen kan gis av avdelingsleder Juul Bjerke, tlf.: 40 16 40 eller personalsjef Knut Nilsen tlf.: 40 16 84.

Skriftlig søknad med opplysninger om eventuell praksis og utdanning sendes til Landsorganisasjonen i Norge, Personalavdelingen, Youngsgt. 11, 0181 Oslo 1 innen 25. februar
Ikke nødvendig for tidligere søkere å søke på nytt

Merkes søknad

LO er den ledende arbeidstakerorganisasjonen i Norge. De 35 fagforbundene i LO har tilsammen mer enn 780 000 medlemmer.

LOs administrasjon holder til i sentrale og moderne lokaler i Folkets Hus på Youngstorget. Vi er ca. 180 ansatte som har et hyggelig (og noen ganger hektisk) miljø på arbeidsplassen.

Asplan A/S, Institutt for samfunnsplanlegging, beskjeftiger ca. 210 medarbeidere fordelt på 7 selvstendige aksjeselskap. Asplan er landets ledende rådgivende konsulentkontor med tverrfaglig profil, bestående av siv.ingeniører, ingeniører, arkitekter, landskaps- og interiørarkitekter, landbrukskandidater, økonomer og tekniske tegnere.

Asplan er medlem av Norconsult A/S. Asplan Stavanger ble opprettet i 1967 og ble eget aksjeselskap 1.1. 1985. Kontoret har idag ca. 65 medarbeidere i Stavanger og Kristiansand.

Kristiansandskontoret har idag 11 ansatte i tverrfaglig planleggings- og utredningsmiljø. Kontoret ble opprettet i 1978.

Arbeidsoppgavene spenner fra teknisk planlegging, reguleringsplanlegging, eiendomsutvikling til kommuneplaner og utredninger.

Til vårt Kristiansandskontor søker vi

ØKONOM

Siv.økonom/sosialøkonom/siv.ing. eller person med tilsvarende utdanning med faglig tyngde, fortrinnsvis med kompetanse innen kommunaløkonomi, næringsutvikling eller eiendomsutvikling. Kjennskap til bruk av EDB som analyseverktøy er ønskelig.

Skriftlig søknad sendes innen 23. februar til Asplan Kristiansand, Østre Strandgt. 1A, 4600 Kristiansand.

Til vår utredningsavdeling i Stavanger søker vi

ØKONOM

Siv.økonom/sosialøkonom eller person med tilsvarende utdanning med faglig tyngde innen ett eller flere av disse områdene.

Kjennskap til bruk av EDB som analyseverktøy er ønskelig.

Avdelingen har i dag 12 medarbeidere og arbeider med kommuneplanarbeid, byfornyelse, eiendomsutvikling, markeds- og næringsanalyser for oljevirk-somhet.

Skriftlig søknad sendes innen 23. februar til Asplan Stavanger a.s Postboks 550, Sandvigå 24, 4001 Stavanger.

Vi kan tilby trivelig miljø med varierte arbeidsoppgaver og lønn etter kvalifikasjoner.

Den enkelte medarbeider vil få utfordringer i oppgaver som krever stor selvstendighet og samarbeidsevne med andre faggrupper i og utenfor kontoret samt oppdragsgiverkontakt.

Nærmere opplysninger kan fås ved henvendelse til adm. dir. Lasse Bjerved, telf. (04) 53 00 80.

ASPLAN STAVANGER

Asplan Stavanger a.s Postboks 550, Sandvigå 24, 4001 Stavanger.